

Izobraževalni modul o sodelovanju javnosti pri strateški presoji vplivov na okolje (*osnutek*)

Avtor:

Albin Keuc

Gaja, Društvo za trajnostni razvoj

Priprava izobraževalnega modula za sodelovanje javnosti pri strateških presojah vplivov na okolje je nastajala v sklopu projekta Regionalnega centra za okolje REC, ki sta ga podprla Ministrstvo za okolje, prostor in energijo ter Veleposlaništvo Velike Britanije v Sloveniji iz programa British Grants Slovenia.

REPUBLIKA SLOVENIJA
MINISTRSTVO ZA OKOLJE, PROSTOR
IN ENERGIJO

**B
G
S**
British
Grants
Slovenia

Kazalo

1. Uvod.....	3
1.1. Strateške presoje vplivov na okolje.....	3
1.2. Sodelovanje javnosti	4
1.3. Upravni postopki in aktivni državljan.....	5
1.4. Nacrt o sodelovanju javnosti	6
1.5. Obveščanje o možnostih za sodelovanje.....	8
1.6. Motiviranje in pomoč javnosti za sodelovanje.....	8
1.7. Razpoložljive tehnike sodelovanja javnosti	9
2. Namen izobraževalnega modula.....	12
3. Opis izobraževalnega modula.....	13
3.1. Teme.....	13
3.2. Zgradba tem	13
4. Program izobraževalnega modula.....	14
4.1. Kaj je strateška presoja vplivov na okolje?	14
4.2. Zakaj je strateška presoja vplivov na okolje pomembna?.....	15
4.3. Kaj so ključni cilji strateške presoje vplivov na okolje?	16
4.4. Širši pomen strateške presoje vplivov na okolje	18
4.5. Nacela priprave in izvedbe postopka SPVO	18
4.6. Institucionalna podlaga za postopek SPVO	20
4.7. Postopek SPVO	22
4.8. Ugotavljanje potrebnosti SPVO (Screening)	23
4.9. Dolocanje obsega SPVO (Scoping)	24
4.10. Presojanje ciljev programa	26
4.11. Presojanje alternativ.....	26
4.12. Priprava programa monitoringa.....	27
4.13. Ocena celovitosti poročila za SPVO	28
4.14. Monitoring izvajanja programa	29
4.15. Sklepni del.....	30
5. Viri	31
6. Gradivo za moderatorje	32
7. Gradivo za udeležence izobraževanja	33

1. Uvod

1.1. *Strateške presoje vplivov na okolje*

Clovekove dejavnosti, predvsem tiste, ki posegajo v prostor, zahtevajo presojanje vplivov in učinkov posega na okolje. Vsako presojanje je racionalna in smotrna, ciljno usmerjena dejavnost, s pomočjo katere tudi v vsakdanjem življenju izbiramo med različnimi možnimi alternativami. Odločitev za izbrano alternativo je odvisna tudi od vnaprejšnje ocene posledic, ki smo jih pripravljene sprejeti.

Negativne izkušnje z umeščanjem različnih dejavnosti v prostor – zaradi emisij nevarnih snovi v različne okoljske medije – ter posledično onesnaževanje okolje in ogrožanje človekovega zdravja, so privedle do spoznanja, da je potrebno še pred končno odločitvijo za konkreten poseg v prostor pripraviti celovito presojo vplivov na okolje. Zato moramo danes za tiste posege v prostor, za katere lahko utemeljeno ocenimo, da lahko imajo negativne učinke na okolje, za pridobitev gradbenega dovoljenja, opraviti projektno presojo vplivov na okolje ali PVO. PVO vsebuje predvsem:

- (1) pregled stanja okolja in karakteristike predlaganega posega (z upoštevanjem obstoječih alternativ),
- (2) napovedati razliko med obstoječim stanjem okolja in stanjem po posegu,
- (3) pretehtati ukrepe za zmanjšanje možnih negativnih vplivov na okolje ter
- (4) določiti način spremljanja vplivov na okolje po izvedbi posega.

Za razliko od projektne PVO se strateška presoja vplivov na okolje izvaja v zgodnejši fazi nacrtovalnega procesa. V sodobnih, demokratičnih družbah smo razvili kompleksne sisteme razvojnega načrtovanja. Državni zbor, vlada, ministrstva in občine poleg pravnih predpisov pripravljajo vrsto programov, načrtov in planov, katerih izvajanje lahko in tudi dejansko ima različne posledice za okolje. Vsak program, načrt ali plan vsebuje določene cilje (na primer zmanjšanje količin odpadkov ali zmanjšanje prometa v mestu) in ukrepe za njihovo doseganje (na primer kompostiranje, recikliranje, zmanjševanje pri izvoru, sežiganje ali gradnja dodatnih prometnih površin, razvoj mestnega potniškega omrežja, zgraditev kolesarskih stez). Ti ukrepi so lahko zelo različni glede finančne ali institucionalne zahtevnosti in imajo različne učinke na okolje. Vprašanje je, ali so vsi predlagani ukrepi s stališča varstva okolja in zdravja ljudi tudi dejansko sprejemljivi.

Postopek SPVO je ena redkih institucionalnih možnosti za sodelovanje javnosti v odločevalskih procesih. Sodelovanje nevladnih okoljskih organizacij je za kakovostno preverjanje učinkov posamičnih programov, planov ali načrtov izredno pomembno. SPVO predpostavlja za javnost odprt proces.

Zato je potrebno poudariti, da lahko pri SPVO sodelujejo tudi interesne skupine, ki ne delujejo v javnem prostoru. Predvsem so to socialno šibkejšje skupine, ki pri sodelovanju potrebujejo pomoč. V procesu nastajanja SPVO pa lahko nastopijo tudi družbeno zelo močne skupine, ki ne delujejo javno, temveč svoje interese skušajo uveljavljati po formalnih in neformalnih poteh.

Prav zato je odprtost in transparentnost participativnih postopkov zelo pomembna. Da bi bila izdelava SPVO kar se da demokratična, je potrebno prvi skupini omogočiti sodelovanje, drugo pa spodbuditi ali pripraviti na javno, tj. transparentno sodelovanje.

Da bi lahko odločevalci sprejeli razumno in smotrno odločitev, morajo poleg z oceno stroškov razpolagati tudi s celovito presojo vplivov na okolje posameznih ukrepov. Takšno oceno si lahko zagotovijo le z uvedbo postopka strateške presoje vplivov na okolje ali SPVO.

1.2. Sodelovanje javnosti

V nadaljevanju bomo velikokrat uporabljali pojma »sodelovanja« in »udeležbe«. Kaj ju razlikuje? kakšna je razlika med sodelovanjem in udeležbo (»cooperation« in »participation«). Ideja družbenega sodelovanja ima tri elemente:

- sodelovanje je vodeno z javno prepoznanimi pravili in postopki, katere sodelujoci sprejemajo in spoštujejo kot pravilno urejanje njihovega početja;
- sodelovanje zajema idejo o poštenih, nepristranskih (fair) pogojih sodelovanja; ti pogoji pa idejo reciprocnosti – vsi sodelujoci, ki sprejemajo in spoštujejo pravila sodelovanja, imajo določeno mero pripravnosti koristi;
- ideja sodelovanja zahteva idejo racionalne prednosti ali dobrega za vsakega udeleženca (participant); ta ideja dobrega doloca vsebino pričakovanega dosežka s strani udeleženca (posameznika, družine, združenja, vlade itd.) z vidika njihovega stališča.

Sodelovanje v neki družbi lahko tako razumemo kot sistem pravil ob njihovem spoštovanju z namenom oblikovanja takšnih odločitev, s katerimi bodo spoštovana in upoštevana pričakovanja udeležencev. Vendar je ta »definicija« še precej nejasna in predvsem formalna. Poskusimo negativno: sodelovanje ne predpostavlja sprejemanja zgolj kompromisov (na primer med socialno močnejšimi in socialno šibkejšimi udeleženci), marvec oblikovanje rešitve, ki zadovoljuje socialna nacela družbe kot celote in njenega najšibkejšega člana *hkrati*. Če liberalistična pozicija izpostavlja kot nacelo enakost in svobodo posameznikov, ki jim je s sklopom pravil in pogojev omogočeno vstopanje v določen proces sodelovanja, potem je njihova odločitev o vstopanju vanje, se jih udeležiti oziroma participirati, imeti delež v njih, podrejena nacelu svobode. Nacelo enakosti, ki se bolj ali manj prevaja v enakost pred Zakonom, je v pravih, ki obvladujejo postopek sodelovanja, možno spoštovati le v toliko, da je vsem udeležencem v postopku sodelovanja (s kakršnimkoli namenom, na primer razprave o prostorski ureditvi mestne četrti) zagotovljen enak status: z udeležbo v samem postopku sodelovanja posameznik pridobi status udeleženca, s čimer je zavezan k spoštovanju pravil o sodelovanju.

Vsakdo ima možnost za sodelovanje – vendar možnost še ni izpolnitev: je zgolj drugo ime za samo-odločitev posameznika o tem, ali se bo in koliko se bo udeležil določenega postopka sodelovanja. Liberalci in konservativci sta si v tem enotna: vprašanje o odločitvi glede sodelovanja in udeležbe je potrebno prepustiti posamezniku. Če je odločitev o udeležbi tako prepuščena zgolj in samo posamezniku, je ta odločitev le stvar njegove samovolje. Liberalci se pri vprašanju udeležbe tako sooci s pozicijo žlahtnega konservativca, ki izvorno zagovarja opuščanje »afirmativnih dejanj«. Hkrati krepi svoje stališče o vladavini zakona. Pravzaprav ga toliko ne zanimajo izvorne neenakosti med posamezniki (zaradi razlike v statusu, izobrazbi, vednosti ...): nacelno smo vsi enaki.

Liberalni model gradi na »svobodi in enakosti«, medtem ko zagovorniki participativnega modela (predvsem s strani nove levice v 70. in 80. letih) v to idejo dvomijo. »Svoboden in enak posameznik je oseba, ki jo je v praksi mogoče najti veliko redkeje kot domneva liberalna teorija.« Empiricno dokazljive neenakosti, stopnje socialne izključenosti in revščina (če se omejimo samo nanje) namrec vplivajo na možnosti uresničevanja formalno priznanih pravic. »Čeprav formalni obstoj določenih pravic ni nepomemben, pa ni vreden veliko, če jih ni mogoče resnično uživati.«

Ta razprava je za postsocialistične skupnosti še toliko bolj pomembna, ker je bila z vzpostavitvijo oblasti kot generatorja procesa odločitve možnost participacije različnih interesov omejena. Iz cesar bolj ali manj izhaja apatija, nizko občutenje politične učinkovitosti, povezane s socialnim položajem, kar je – kot smo lahko videli zgoraj – značilno tudi za večino liberalnih demokracij.

Participativni model je v teoriji nekakšna nadgradnja »desničarskega« projekta formalne »liberalne demokracije«, v kateri nastopajo enaki in svobodni posamezniki. Demokratični postopki so formalizirani in

posameznikom omogočajo določeno stopnjo participacije. Vendar je stopnja participacije stvar vsakega posameznika. Liberelec to možnost sprejema kot logično konsekvenco izhodišča: enakosti in svobode posameznikov. Hkrati – kar je prav tako logično konsekvентno – ima dva obraza: demokraticnega, kjer je potrebno možnost uporabe pravice udeležbe (sodločanja) krepi predvsem na strani tistih, ki so kakorkoli onemogoceni ali s slabšim izhodiščnim položajem, ter konservativnega: vsak je svoje sreče kovac.

Predvsem zato participativni model gradi na zagotovitvi splošnih pogojev možnosti, na:

- neposrednem izboljšanju nezadostne osnove mnogih družbenih skupin, kar zadeva sredstva, s porazdelitvijo materialnih virov,
- odprtem informacijskem sistemu, ki zagotavlja »informirane« odločitve,
- zagotavljanju participacije, brez spolne segregacije.

Vsak od teh pogojev temelji na nacelu, da je mogoče enako pravico do samorazvoja doseči samo v participativni družbi, ki vzgaja smisel za politično učinkovitost, neguje skrb za kolektivne probleme in prispeva k formiranju dobro obveščenih državljanov, ki so se zmožni trajno zanimati za proces vladanja.

Participativni model predvideva usmerjeno delovanje političnih institucij in oblasti same k povečevanju transparentnosti lastnega delovanja kot odpiranje novih in dodatnih možnosti za sodelovanje in udeležbo posameznikov v procesih sprejemanja odločitev. Ključni pomen v tem podjetju imajo prav posamezniki (ali njihov organiziran del, »civilna družba«), ki z zahtevami po transparentnosti odločanja oblast silijo k spreminjanju utecenih vzorcev njenega delovanja. V najsplošnejšem primeru gre tako za nadaljevanje tradicionalnega socialno-političnega boja med civilno družbo in predstavniškimi, liberalno-demokratskimi institucijami. V domačem občestvu je ta boj nujen, saj je čedalje več empiričnih znakov, da se te institucije poslužujejo ekspertnega sodelovanja (njen oznacevalec je izrek »prepustimo odločitev strokovnjakom«), določene avtohtone vrste ekspertokracije.

V vsakem primeru pa lahko ugotovimo, da je pripravljenost oblasti in njenih institucij na spreminjanje razmerja do sfere političnega, milo receno, nejasna. Brez političnega boja, torej interesnega vstopa civilno-družbenih iniciativ v javni prostor sprejemanja odločitev, je možnost krepitve participativnega modela majhna. Še toliko bolj, ker se v domačem občestvu posameznik čedalje bolj zapira (tudi zaradi občutja nemoci) v prostor zasebnega.

Prav zaradi tega je vzpostavljanje »participativnih« praks – v našem primeru v postopku strateške presoje vplivov na okolje – izredno pomembno.

1.3. Upravni postopki in aktivni državljan

V Sloveniji se pri nacrtovanju in poseganju v okolje velikokrat srečujemo z velikimi problemi. Tako s problemi komuniciranja z namenom sporazumevanja, sooceni različnih vrednostnih sistemov in sistemov preferenc kot tudi s problematiko upravnega minimalizma. S tem mislimo predvsem na minimalistično razumevanje sodelovanja in udeležbe državljanov in državljanek v številnih odločevalskih procesih ter temu primerno ravnanje upravnih organov.

Pri analizi postopkov sodelovanja in udeležbe državljanov v postopkih presojanja vplivov na okolje se velikokrat srečamo z zelo tehnično oblikovano razpravo (predvsem na javnih obravnavah), ki se je udeležujejo zainteresirani posamezniki (organizirani ali ne) bolj ali manj nepripravljeni. Ta nepripravljenost (nepoznavanje upravnega postopka, pravnih posledic določenih ravnanj in dejanj, načinov podajanja pripomb in mnenj ...) predvsem koristi upravnim organom (in pri projektnih presojah vplivov na okolje tudi investitorjem) – postopek se uspešno zaključi. Vendar nas v tem primeru to ne zanima!

Posledica takšnega ravnanja je predvsem povečevanje nezaupanja državljanov in državljanek v sam postopek, v upravne organe in (posledicno) v pravni red. Hkrati tovrstne izkušnje krepijo občutke socialne in politične nepravčnosti, spodbujajo trajno socialno apatijo ter onemogocajo vznikanje avtonomnega civilno-družbenega polja.

Ce karikiramo, je demokratičnost postopkov umešanja posegov v prostor odvisna od stopnje usposobljenosti posameznikov, da vanj kvalificirano posežejo. Kaj razumemo pod kvalificiranostjo oziroma kdo odloča o kvalificiranosti posameznikovega prispevka v odločevalskem procesu? Gotovo tisti, ki sam proces upravlja. Najlažje je določenemu upravnemu organu na formalni ravni zagotoviti možnost za udeležbo in tako olajšati možnosti za uspešen zaključek (na primer z izdajo dovoljenja).

Mnogo težje je zagotoviti sodelovanje in kvalificirano udeležbo posameznikov v smislu izboljšanja (zaostritve zahtev) pogojev za izdajo dovoljenja. Ta je s strani upravnih organov prepuščena posameznikom samim. Kar pomeni, da je v Sloveniji pristop na ravni politične determinacije bolj podoben pristopu žlahtnega konzervativca – mi ne bomo storili nicesar, kar bi državljanom in državljanekam omogocilo ali olajšalo kakovostno in kvalificirano sodelovanje ter udeležbo v posameznem procesu.

Ce bi prehitro sklepali, bi takšen pristop lahko označili za izkaz izvorne nedemokratičnosti upravne zgradbe Slovenije, nesposobne kakršnekoli vsebinske reforme. Vendar pozor, ker o vsebini in formi upravne sestave ne odloča uprava, temveč odlocata vlada in parlament (torej ljudstvo), smo si zanj krivi sami. Nepripravljenost na sodelovanje v političnih procesih pomeni lažje obvladovanje aparata s strani formalnih in neformalnih nosilcev moci (predvsem kapitala).

1.4. Nacrt o sodelovanju javnosti

Ključni element postopka strateške presoje vplivov na okolje je sodelovanje javnosti. Pripravlavec plana in izdelovalec poročila o SPVO morata že na samem začetku – ob odločitvi za izdelavo določenega programa, plana ali nacrta – pripraviti nacrt o sodelovanju javnosti.

Nacrt o sodelovanju mora vsebovati naslednje elemente: *namen, cilje, potek, metode, urnik, informacije, ki jih bo javnost potrebovala, nacine zbiranja, obravnave in upoštevanja predlogov*, ki se bodo izoblikovali v procesu.

Namen sodelovanja

Pripravlavec nacrta o sodelovanju mora izhajati iz predpostavke, da sodelovanje javnosti lahko spremeni predvidene cilje. S pomočjo jasne opredelitve namena sodelovanja je pozneje tudi lažje določiti obseg sodelovanja in potrebne vire.

Cilji sodelovanja

Cilji sodelovanja so v splošnem naslednji:

- obvestiti javnost o pripravi SPVO,
- pomoč pri oblikovanju stališč do relevantnih vprašanj in predlogov SPVO,
- zbrati njihove ideje, stališča in predloge,
- pripraviti SPVO, ki bo upoštevala njihove stališča in predloge.

Potek sodelovanja

Navesti je potrebno vse predvidene faze priprave plana/programa in »poročila za SPVO« ter možnosti za sodelovanje javnosti. Zanimanim je potrebno jasno predstaviti, v kateri fazi priprave plana/programa in SPVO se vključujejo: kaj je že bilo pripravljeno in katere faze še sledijo. Tako se bodo zainteresirani lažje

in bolj učinkovito vključili v proces priprave SPVO. Postopek priprave plana/programa in SPVO je namreč za vse, ki pri njem profesionalno ne sodelujejo, lahko težko pregleden in obvladljiv. Proces mora biti odprt tako, da se je vanj možno vključiti kadarkoli. Zaradi tistih, ki se vključijo pozneje, se proces ne more vrniti v prejšnje faze. Zainteresirani se morajo seznaniti z rezultati dotedanega dela in se vključiti v aktualno fazo.

Nacrt o sodelovanju mora vsebovati jasne informacije o dometu sodelovanja. S tem preprečimo nesporazume glede sodelovanja ali nerealna pričakovanja interesnih skupin.

Za primer nesporazumov ali celo konfliktov, ki preprečijo komunikacijo, je smiselno predvideti neodvisen organ, npr. svet »modrih«, ki posredujejo in poskušajo vzpostaviti minimalne pogoje za sodelovanje.

Metode

Določiti je potrebno osebo za stike znotraj skupine, ki skrbi za pripravo »poročila za SPVO«, kot tudi osebo za stike pri sodelovanju z interesnimi skupinami. Oseba za stike skrbi, da so predlogi javnosti ustrezno vključeni in daje povratne informacije. Za delovanje osebe za stike je potrebno vzpostaviti telefon in elektronski naslov. Poleg tega je potrebno zagotoviti redno objavljanje novic o poteku priprave SPVO na svetovnem spletu.

Zainteresirani se lahko odločijo za različne oblike sodelovanja:

- sodelujejo na javnih razpravah na začetku in proti koncu izdelave »poročila za SPVO«;
Javne razprave se izvede v ključnih fazah izdelave SPVO, ko je prispevek javnosti lahko največji.
- podajo splošno mnenje in priporočila glede vsebine SPVO;
Zainteresirani ali povabljeni predstavniki javnosti lahko v pisni obliki izrazijo svoje stališče o SPVO in opozorijo na vsebine, ki bi morale biti obdelane.
- tesneje sodelujejo s pripravljavci SPVO v ključnih korakih;
Predstavniki javnosti se lahko na podlagi povabila strokovne skupine, lastnega interesa in/ali mandata preostalih sodelujočih vključijo v delo strokovne skupine.
- spremljajo postopek SPVO – pregledujejo delovna gradiva in aktivno posežejo v pripravo pri večjih pripombah in nestrinjanju.

Delovna skupina v postopku priprave »poročila za SPVO« dvakrat izdela oceno skladnosti, celovitosti in prilagodljivosti. Ocena naj bo napisana v obliki, ki bo tudi zunanjim spremljevalcem poteka priprave omogočala jasen pregled dogajanja.

V skladu z Aarhuško konvencijo je potrebno poleg tiskanih in telefonskih uporabljati razpoložljive elektronske oblike komunikacije in izrabiti druge potencialne informacijsko-komunikacijske tehnologije, kot so elektronski forumi in razprave. Te oblike so za veliko zainteresiranih lahko dostopne in ustrezne. Potrebno pa je paziti, da so ustrezno vključeni tudi drugi zainteresirani, ki ne komunicirajo prek elektronskih medijev.

Urniki

Določiti smiselni čas za potek vseh teh dejavnosti. Potrebno je predložiti predvidene časovne roke za sodelovanje javnosti; določiti časovno obdobje, v katerem lahko javnost poda svoje pripombe in predloge v vsaki predvideni fazi. Tako se na primer priporoča, da je za komentarje na osnutek »poročila za SPVO« na voljo vsaj 30 dni. Glede na to, da večino članov nevladnih organizacij v njih ni redno zaposlenih, je potrebno srečanja izvesti v popoldanskem času na preprosto dostopnem mestu.

Seznam informacij in gradiv, potrebnih za sodelovanje javnosti

Potrebno je navesti, s katerimi relevantnimi gradivi razpolagajo pripravljavci »porocila za SPVO«, ter določiti, kdaj in kje bodo na voljo. Gradiva naj bodo kakovostna in pregledna, po možnosti dostopna v elektronski obliki na svetovnem spletu.

Pomembno je, da so gradiva pripravljena v razumljivem jeziku, saj to omogoča lažje sodelovanje.

Nacin zbiranja, obravnave ter upoštevanja pripomb in predlogov

Vnaprej je potrebno opredeliti nacine zbiranja pripomb in predlogov interesnih skupin. Postopek se lahko poenoti in poenostavi, ce se uvede enoten obrazec (na papirju in v elektronski obliki) za pisanje pripomb in predlogov. V postopku pregleda pripomb in predlogov skupina za izdelavo »porocila za SPVO« na obrazec zapiše, kako je bila pripomba upoštevana in utemeljitev. Tak nacin prispeva k vecji transparentnosti postopka odlocanja.

1.5. Obveščanje o možnostih za sodelovanje

Formalističen pristop k izvajanju zahteve za sodelovanje in udeležbo javnosti v postopku strateške presoje vplivov na okolje (temu smo velikokrat prica pri izvajanju postopka projektne presoje vplivov na okolje) se lahko zadovolji s pasivnimi oblikami obveščanja in se osredotoci predvsem na zagotavljanje izpolnjevanja »formalnih« pogojev v postopku, ki vodi do pridobitve »okoljevarstvenega soglasja« s strani Ministrstva za okolje, prostor in energijo. Zato smo zgoraj še posebej poudarili pomembnost priprave nacrta o sodelovanju javnosti v postopku. Pomembno je namrec, da ima javnost možnost za vkljucitev že ob samih pripravah za izdelavo programa, plana ali nacrta in odlocitev o izvedbi postopka strateške presoje vplivov na okolje.

Osnovne informacije o pripravi plana/programa ter postopku SPVO je potrebno skupaj z nacrtom sodelovanja objaviti na spletni strani in poslati ciljnim skupinam. Na podlagi odzivov in izraženega interesa javnosti je potrebno popraviti predviden seznam interesnih skupin in podatke o zainteresiranih za sodelovanje vnesti v podatkovno bazo.

Pravocasno (zgodnje) vkljucevanje javnosti je kljucno za uspešno sodelovanje, ce se javnost vkljuci prepozno, se lahko ustvari vtis, da so odlocitve že sprejete in nanje ni vec mogoce vplivati. Z zgodnjim vkljucevanjem dosežemo:

- razumevanje, kako javnost dojema problematiko,
- identifikacijo prioritet javnosti,
- povecano ozaveščenost o problematiki in
- širšo družbeno sprejemljivost SPVO.

1.6. Motiviranje in pomoc javnosti za sodelovanje

Pripravljavci *Strokovnih priporocil za sodelovanje javnosti pri postopku strateške presoje vplivov na okolje* so se v procesu njihove priprave soocili s problemom motiviranosti javnosti za udeležbo in sodelovanje v postopku.

Za uspešno sodelovanje interesnih skupin ni dovolj le odpreti komunikacijske kanale in ponuditi možnosti za sodelovanje znotraj procesa priprave SPVO. Potrebno je aktivno poiskati interesne skupine, jih motivirati za sodelovanje in jim pomagati, da bi lahko polno sodelovale. Osnovni interes ciljnih skupin za sodelovanje pri oblikovanju strateških dokumentov pogosto ni velik, saj gre za vsebinsko in casovno zahtevno obliko sodelovanja. Potrebno je poznavanje tematike, seznanjenost s strokovnimi gradivi in zmožnost strateškega

razmišljanja. Interesne skupine se redko samoiniciativno zanimajo za sodelovanje, saj jim še ne preti možnost konkretnega posega, ki bi ogrožal njihove konkretne interese. V ta namen je potrebno široko promoviranje možnosti za sodelovanje med ciljnim skupinami in v množicnih medijih.

Vecji interes ciljnih skupin je možno zbuditi s primernim vabilom, v katerem so predstavljeni predvideni oziroma pričakovani učinki plana/programa.. V vabilu je potrebno navesti tudi predvidene datume javnih obravnav in drugih časovnih terminov, predvidenih za sodelovanje. Zanimanim je potrebno ponuditi kratka izobraževanja o tematiki in postopku SPVO.

Ker pri SPVO lahko javnost sestavljajo vsi prebivalci določenega območja, je smiselno temeljna stališča in odnos do projekta ugotavljati z javnomnenjsko anketo. Vendar je to le dopolnilna metoda, ki nikakor ne more nadomestiti aktivnega interaktivnega vključevanja javnosti v razpravo in odločanje.

1.7. *Razpoložljive tehnike sodelovanja javnosti*

V nadaljevanju navajamo izbor možnih tehnik sodelovanja javnosti, ki so na razpolago pripravljavcu plana, programa ali nacrta kot tudi pripravljavcu poročila za SPVO.*

Tehnika	Obveščanje javnosti	Zbiranje pripomb in mnenj	Upoštevanje mnenj
Tiskana gradiva			
Oglasna deska	X		
Letaki na javnih mestih	X		
Zloženko (po pošti)	XXX		
Brošure	XX		
Informativni listi, tehnicne informacije	XX		
Brošura z anketo	XXX	XX	X
Tehnicna poročila	XX		
Pisma (po pošti)	XXX	X	X
Plakati	X		
Predstavitve in razstave na javnih mestih	XX	X	
Spletna stran z možnostjo posredovanja mnenj in pripomb	XX	XX	XX
Uporaba javnih medijev			
Udeležba v lokalnih dogodkih, sejmih ipd.	XX	X	
Sporočila za javnost	XXX		
Naroceni članki	XXX	XX	X
Tiskovne konference	X		
Intervjuji	XX		

Tehnika	Obveščanje javnosti	Zbiranje pripomb in mnenj	Upoštevanje mnenj
Televizijski in radijski programi	XXX		
Oglasi	XX		
Informacijske dejavnosti			
Informacije po telefonu (npr. SPVO telefon)	X	XX	X
Razstave in dnevi odprtih vrat za obiskovalce (z udeležbo zaposlenih)	XX	X	X
Obiski podobnih objektov ali ogledi uspešnosti različnih ukrepov	XX	XX	
Informacijska pisarna z usposobljenim osebjem	XX	X	X
Spletna stran, vključno z odgovori na najpogosteje postavljena vprašanja	XX	XX	X
Srečanja			
Sestanki z zainteresiranimi strankami ali skupinami	XX	XX	X
»Ciljne skupine«	X	XXX	
Javne seje	XX	XXX	X
Udeleževanje javnih srečanj	X	X	X
Delavnice	X	XXX	X
Javne obravnave	XX	XXX	XXX
Javne predstavitve	XX	XX	XX
Intervjuji in raziskave			
Vprašalniki za zainteresirano ali prizadeto javnost	X	XXX	
Vprašalniki za splošno javnost	X	XX	
Anketa javnega mnenja	X	X	
Svetovalci			
Svetovalna skupina, sestavljena iz lokalne javnosti ali prizadete javnosti	X	XXX	XX
Svetovalna skupina, sestavljena iz (lokalnih) strokovnjakov	X	XX	XXX
Odporna ekspertna skupina, z udeležbo javnosti	X	X	XXX
Delovne skupine	X	XX	XX

Tehnika	Obveščanje javnosti	Zbiranje pripomb in mnenj	Upoštevanje mnenj
Mediacijske tehnike, tehnike ustvarjanja soglasja			
Pogajanja	XXX	XX	XX
Mediacija	XXX	XX	XX
Ustvarjanje konsenza (z uporabo moderatorskih ali facilitacijskih tehnik)	XX	XXX	XXX
Neodvisen predsedujoci na javnih dogodkih	XXX	XXX	XX
Neodvisen strokovnjak kot svetovalec za javnost	X	XXX	XXX
Ostale tehnike			
Izobraževalni programi		XXX	X
Študije primerov		XXX	
Izobraževalna gradiva o samem postopku	XXX		

X – možna uporaba, **XX** – pripravna uporaba, **XXX** – zelo pripravna uporaba

* Povzeto po gradivu Anders Tvevad et al., *Handbook on Public Participation in Environmental Impact Assessment Procedures in Poland*, Ministry of Environment, Poland, str. 31–32

2. Namen izobraževalnega modula

Izobraževalni modul je bil izoblikovan predvsem zaradi potrebe po dodatnem izobraževanju vseh akterjev postopka strateške presoje vplivov na okolje. Kot podlago za njegovo pripravo smo uporabili *Strokovna priporočila za sodelovanje javnosti pri postopku strateške presoje vplivov na okolje*.

Glavni akterji v postopku strateške presoje vplivov na okolje so:

- Organi, ki so zadolženi za pripravo plana, programa ali nacrta.
- Pripravljavec poročila za SPVO (ali okoljskega poročila).
- Javnost, ki jo lahko razdelimo na splošno javnost in prizadeto javnost (tisti del javnosti, ki bo neposredno cutil posledice implementacije določenega programa, nacrta ali plana).

Ker so *Strokovna priporočila za sodelovanje javnosti pri postopku strateške presoje vplivov na okolje* osredotocena na sodelovanje in udeležbo javnosti v postopku, je temu prilagojen tudi bistveni poudarek vseh vsebin v pricujočem izobraževalnem modulu.

Ob tem je potrebno poudariti, da so vloge različnih akterjev v postopku strateške presoje vplivov na okolje podobne, pa vendar – že zaradi statusa – bistveno različne.

3. Opis izobraževalnega modula

3.1. Teme

Izobraževalni modul je razdeljen na petnajst tem, v katerih se predstavijo različni momenti postopka strateške presoje vplivov na okolje.

Modul je razdeljen na naslednje teme:

- Kaj je postopek SPVO?
- Zakaj je postopek SPVO pomemben?
- Kaj so ključni cilji SPVO?
- Širši pomen postopka SPVO?
- Nacela priprave in izvedbe postopka SPVO
- Institucionalna podlaga za postopek SPVO
- Postopek SPVO
- Ugotavljanje potrebnosti SPVO (Screening)
- Dolocanje obsega SPVO (Scoping)
- Presojanje ciljev programa
- Presojanje alternativ
- Priprava programa monitoringa
- Ocena celovitosti poročila za SPVO
- Monitoring izvajanja programa
- Sklepni del

Pri vsaki temi je posebej poudarjeno sodelovanje javnosti v postopku strateške presoje vplivov na okolje.

3.2. Zgradba tem

Vse obravnavane teme so pripravljene po enoviti shemi:

- Namen
- Vsebina
- Uporabljena gradiva

Z namenom je določen smoter, ki ga želimo izpolniti z izvajanjem teme.

Z vsebino je določena posamezna izobraževalna tema.

V uporabljenih gradivih je identificirano vse, kar mora izvajalec izobraževanja pri izvajanju teme uporabiti.

4. Program izobraževalnega modula

4.1. Kaj je strateška presoja vplivov na okolje?

Namen

- Predstaviti udeležencem osnove postopka strateške presoje vplivov na okolje
- Razjasniti koncept »presojanja vplivov na okolje«
- Pojasniti koncept presojanja na »strateški« ravni
- Opozoriti na razliko med projektno in strateško presojo vplivov na okolje
- Pripraviti udeležence na nadaljnje, z modulom pripravljene, korake

Vsebina

Negativne izkušnje z umeščanjem različnih dejavnosti v prostor – zaradi emisij nevarnih snovi v različne okoljske medije – ter posledicno onesnaževanje okolje in ogrožanje človekovega zdravja, so privedle do spoznanja, da je potrebno še pred končno odločitvijo za konkreten poseg v prostor pripraviti celovito presojo vplivov na okolje. Zato moramo danes za tiste posege v prostor, za katere lahko utemeljeno ocenimo, da lahko imajo negativne učinke na okolje, za pridobitev gradbenega dovoljenja opraviti projektno presojo vplivov na okolje ali PVO. PVO vsebuje predvsem

- (1) pregled stanja okolja in karakteristiko o predlaganem posegu (z upoštevanjem obstoječih alternativ),
- (2) napovedati razliko med obstoječim stanjem okolja in stanjem po posegu,
- (3) pretehtati ukrepe za zmanjšanje verjetnih negativnih vplivov na okolje ter
- (4) določiti način spremljanja vplivov na okolje po izvedbi posega.

Primerjava med projektno in strateško PVO

Projektna presoja vplivov na okolje	Strateška presoja vplivov na okolje
❖ Na koncu nacrtovalskega procesa	❖ V zgodnejših fazah nacrtovalskega procesa
❖ Reaktivni pristop k predlaganim posegom v prostor	❖ Proaktiven pristop k predlaganim ukrepom
❖ Doloci specifične vplive na okolje	❖ Identificira tudi druge okoljske vplive, učinke na zdravje ljudi, trajnostni razvoj
❖ Upošteva manjše število možnih alternativ	❖ Upošteva široko paleto alternativnih ukrepov
❖ Omejena presoja kumulativnih vplivov	❖ Omogoča zgodnejšo oceno kumulativnih učinkov
❖ Poudarek na zmanjševanju in odstranjevanju vplivov	❖ Poudarek na ohranjanju naravnih sistemov, doseganju okoljskih ciljev
❖ Ozka perspektiva, visoka detajliranost	❖ Široka perspektiva, nižja stopnja detajlov, zagotavlja vizijo in celosten okvir
❖ Natancno definiran proces, jasen zacetek in konec	❖ Vecstopenjski proces, prekrivajoče vsebine, možna povratnost

Za razliko od projektne PVO se strateška presoja vplivov na okolje izvaja v zgodnejši fazi nacrtovalnega procesa. V sodobnih, demokratičnih družbah smo razvili kompleksne sisteme razvojnega nacrtovanja. Državni zbor, vlada, ministrstva in občine poleg pravnih predpisov pripravljajo vrsto programov, nacrtovanj in planov, katerih izvajanje lahko in tudi dejansko ima različne posledice za okolje.

Vsak program, nacrt ali plan vsebuje določene

- *cilje* (na primer zmanjšanje količine odpadkov ali zmanjšanje prometa v mestu) in
- *ukrepe* za njihovo doseganje (na primer kompostiranje, recikliranje, zmanjševanje pri izvoru, sežiganje ali gradnja dodatnih prometnih površin, razvoj mestnega potniškega omrežja, zgraditev kolesarskih stez).

Ti ukrepi so lahko zelo različni glede finančne ali institucionalne zahtevnosti in imajo različne učinke na okolje. Vprašanje je, ali so vsi predlagani ukrepi s stališča varstva okolja in zdravja ljudi tudi dejansko sprejemljivi.

Da bi lahko ugotovili, kakšni so možni ali verjetni vplivi na okolje, moramo hkrati s pripravo politike, programa ali nacrta omogočiti izvedbo njihove presoje s stališča okolja.

Uporabljeno gradivo

- Prezentacija 1
- Strokovna priporočila
- Tabla 1

4.2. Zakaj je strateška presoja vplivov na okolje pomembna?

Namen

- Predstaviti smotnost izvajanja postopka strateške presoje vplivov na okolje
- določiti povezave med projektno in strateško presojo vplivov na okolje

Vsebina

Že zgoraj smo omenili, da je danes sistem nacrtovanja izredno razvit. Nenazadnje so upravni organi oziroma različni oblastni sektorji dolžni ravnati v skladu z nacrti, ki so politično legitimirani (torej na ravni vlade, občinskega sveta ali parlamenta). Med politikami, programi in nacrti je velikokrat jasno potegnjena hierarhija, kot je na primer ta: državni razvojni program, nacionalna politika varstva okolja (NPVO), problemski operativni program (OP ravnanja z embalažo), nacrt gospodarjenja z odpadki v lokalni skupnosti.

V svetu se je praksa strateškega presojanja vplivov na okolje razvijal zelo različno, V 70. in 80. letih so se pojavili prvi poskusi strateškega presojanja (predvsem v anglosaških državah in v nekaterih mednarodnih organizacijah, kot je Svetovna banka). V 90. je prišlo do formalizacije teh poskusov, medtem ko smo danes prica

- (1) širitvi strateškega presojanja in
- (2) širjenju možnosti za udeležbo in sodelovanje javnosti v njih.

Najbolj poudarjena so bila do sedaj tista področja, za katere je bilo mogoče jasno identificirati, da bo imelo izvajanje področnih programov določen vpliv na okolje. Takšni so predvsem razvojni programi s področja

energije, prometa in industrije. Širitev postopka strateškega presojanja se je nato premaknila na področja prostorskih planov, regionalnih razvojnih programov in strategij rabe naravnih virov. V različnih državah je pristop seveda različen. Lahko se odločamo od primera do primera, lahko pa tudi tako, da zakonodajalec vnaprej predpiše, za katere vrste primerov politik, programov, nacrto ali planov je strateška presoja vplivov na okolje obvezna.

K zgoraj omenjenim programskim dokumentom bi lahko prišteli še pravne predpise, ki določajo podobne vsebine.

Predmeti strateškega presojanja
❖ sektorske politike, nacrti ali programi
❖ prostorski nacrti
❖ regionalni razvojni programi
❖ strategije rabe naravnih virov
❖ zakonski predlogi ali predlogi predpisov
❖ investicijske ali posojilne dejavnosti
❖ mednarodna in razvojna pomoc
❖ delovanje strukturnih skladov
❖ makroekonomska politika
❖ proračunska in fiskalna politika
❖ ...

Omenili smo, da različni programski dokumenti nastopajo na različnih ravneh: tako politično kot vsebinsko. Oboje je pomembno za raven presojanja. Nacionalna politika določa cilje na nacionalni ravni in identificira okvir za Določanje ukrepov. V operativnih programih se določajo konkretni ukrepi, ki velikokrat pomenijo tudi konkretne posege v prostor (npr. gradnjo deponij ali avtomobilskih odsekov). In če smo prej ugotavljali razlike med projektno in strateško ravno presojanja vplivov na okolje, lahko sedaj ugotovimo, da lahko strateška presoja vplivov na okolje izloči posamezno alternativo (o tem več pozneje), ki bi lahko omogočila poseg v prostor, ki lahko na okolje vpliva negativno ali pa onemogoči razvoj drugih, z okoljskega vidika sprejemljivejših ukrepov (npr. sežigalnica vs. recikliranje).

Zato je strateško presojanje vplivov na okolje potrebno izvajati hkrati z izdelavo politike, programa ali nacrta, saj le tako lahko zagotovimo, da predlagani cilji in ukrepi ne bodo povzročili nesprejemljivih vplivov na okolje in imeli negativne učinke na stanje okolja.

Uporabljeno gradivo

- Presentacija 2 in 2a
- Tabla 2

4.3. Kaj so ključni cilji strateške presoje vplivov na okolje?

Namen

- Poudariti cilje izvedbe postopka strateške presoje vplivov na okolje

- Pokazati na povezave med postopkom presoje in cilji presoje
- Predstaviti povezavo med kumulativnimi učinki posegov v prostor in nacrtovalskimi procesi

Vsebina

Za razliko od projektne presoje vplivov na okolje, ki se bolj ali manj osredotoča na simptom (posamezen poseg v prostor, za katerega je presoja obvezna), se strateška presoja vplivov na okolje usmerja k izvoru potencialnih vplivov na okolje – torej na višjo raven načrtovanja, s katerim se dovoljuje, dopušča ali omogoča konkretno poseganje v okolje.

ključni cilji strateškega presojanja vplivov na okolje so predvsem naslednji:

- Dajati podlago za kakovostno odločanje z
 - identifikacijo okoljskih učinkov predlaganih ukrepov
 - upoštevanjem alternativnih ukrepov, tudi z najboljšo okoljsko razlatico
 - določanjem primernih preprečevalnih ukrepov
- Prispevati k okoljsko trajnostnemu razvoju
 - predvideti in prepreciti vplive na okolje na izvoru
 - zagotoviti zgornje opozorilo na kumulativne učinke in globalna tveganja
 - vzpostaviti varovalke, temelječe na načelih trajnostnega razvoja
- Podati podporo projektnim presojam vplivov na okolje
 - predhodna identifikacija obsega možnih vplivov in potrebnih informacij
 - določitev strateških vsebin in vidikov za upravičenje posameznega posega
 - zmanjšanje potrebnega časa in dela za presojanje posameznega posega

Velikokrat lahko med različnimi nacrtovalskimi operacijami opazimo, da se na programski ravni njihovi cilji izključujejo ali pa celo nevtralizirajo. Na primer na eni strani se načrtujejo vetrnice za proizvodnjo električne energije, medtem ko se na drugi strani prizadeva za razglasitev posebnega območja narave – seveda ne vemo povsem natančno, ali se predlagana dejavnost in možen status tega območja izključujeta. Zato potrebujemo strateško presojo vplivov na okolje na višji ravni načrtovanja.

Prav tako je namen strateškega presojanja vplivov na okolje podati celovito oceno kumulativnih vplivov na okolje posameznega sklopa ali posameznega predlaganega ukrepa, s katerim želimo doseči cilj. Nacrtovalski procesi imajo pred seboj predvsem razvoj določene dejavnosti ali območja, kjer je zastopan predvsem razvojni, investicijski kapital – vendar, kar je lahko v interesu kapitala (maksimizacija dobička), ni nujno tudi v interesu okolja. Zato moramo s strateško presojo vplivov na okolje že na ravni politike, programa ali načrta onemogociti tiste dejavnosti ali »razvojne« ukrepe, katerih okoljski učinki bi onemogocili trajnostni razvoj določenega območja ali same dejavnosti. Dober primer tega je odpadkovna politika. Na prvi pogled je zgraditev sežigalnice pozitivno dejanje (zmanjšamo volumen odpadkov in s tem zmanjšamo potrebo po odlagališčnem prostoru). Vendar smo pri tem bistveno poslabšali možnosti za razvoj predelovalnih dejavnosti, izgubili delovna mesta, povečali emisije toplogrednih plinov in dolgoročno zavezali lokalne skupnosti k zagotavljanju določene količine odpadkov (kar je v nasprotju s ciljem zmanjševanja količin odpadkov). Kumulativni učinek je tako negativen.

Uporabljeno gradivo

- Prezentacija 3, 4 in 5

- Strokovna priporočila
- Tabla

4.4. Širši pomen strateške presoje vplivov na okolje

Namen

- Prikazati povezavo med postopkom strateške presoje vplivov na okolje in okoljsko politiko
- Opozoriti na pomembnost integracije okoljskih vsebin v preostale sektorske politike
- Pokazati prispevek postopka strateške presoje vplivov na okolje k trajnostnemu razvoju
- Opozoriti na koncept »okoljske odgovornosti«
- Predstaviti pomen postopka strateške presoje vplivov na okolje za razvoj participativne demokracije

Vsebina

Ce smo v predhodni temi obdelali ključne cilje izvajanja strateškega presojanja vplivov na okolje, smo se hkrati dotaknili še širše problematike okoljske politike. Namrec, razvojno nacrtovanje ne poteka samo na ravni »okoljskega nacrtovanja«, marvec tudi v socialni in gospodarski sferi javnega življenja.

Zato je strateško presojanje vplivov na okolje še toliko bolj pomembno, saj z njegovo pomocjo že na ravni priprave razlicnih politik, programov in nacrtov lahko dosežemo:

- vkljucevanje okoljskih vsebin v »sektorske« politike, programe in nacрте
- vkljucevanje nacel trajnostnega razvoja v odlocevalske procese
- zagotavljanje spoštovanja mednarodnih sporazumov
- vzpostavitev okoljske odgovornosti v sektorskih institucijah in
- vecjo transparentnost in odprtost odlocevalskih procesov

»Okoljska odgovornost« je širši koncept od znamenitega »nacela onesnaževalec placa«. To nacelo je namrec nacelo *ex post*, se pravi, da nastopa odgovornost po že izvršenem onesnaževanju ali obremenjevanju okolja. Koncept »okoljske odgovornosti« je v tem primeru *ex ante* koncept, saj zahteva do okolja odgovorno ravnanje odlocevalcev že v fazi nacrtovanja dejavnosti (njenih ciljev in ukrepov za njihovo doseganje).

Strateško presojanje vplivov na okolje prav zaradi presojanja na ravni politik, programov in nacrtov javnosti omogoca vplivanje na cilje, ukrepe in posredno tudi na njihovo. Strateško presojanje je tako hkrati ne samo orodje okoljevarstvene politike, marvec tudi razvoja participativne demokracije; slednja je odvisna predvsem od dejavnega državljana, zato Strokovna priporočila namenjajo pozornost tudi temu vprašanju: kako motivirati in zagotoviti udeležbo državljanov v postopku strateške presoje vplivov na okolje.

Uporabljeno gradivo

- Prezentacija 6
- Strokovna priporočila

4.5. Nacela priprave in izvedbe postopka SPVO

Namen

- Predstaviti temeljna načela priprave postopka strateške presoje vplivov na okolje
- Prikazati povezavo med konceptom »participativne demokracije« in postopkom strateške presoje vplivov na okolje
- Opozoriti na pomembnost načel in izhodišč pri oblikovanju postopka strateške presoje vplivov na okolje

Vsebina

Za uspešno in celovito izvajanje strateške presoje vplivov na okolje moramo imeti izpolnjene naslednje pogoje:

- jasna zakonska določila ter administrativni oziroma politični mandat
- eksplicitna navodila in določen obseg odločevalskega procesa
- razločno določene zahteve in odgovornosti
- postopkovna določila
- preciziran administrativni nadzor
- mehanizme za zagotavljanje kakovosti, vključno s pregledom implementacije poročila za SPVO v politiko, program ali nacrt

Izpoljenost teh pogojev je dejansko predpogoj za kakovostno delo. Pri uvajanju teh okvirnih pogojev moramo upoštevati naslednje faktorje:

- promocija SPVO kot prednosti in ne kot ovire
- spodbujanje ustvarjalnosti in inovativnosti
- prilagoditev pristopa zahtevam odločevalca
- zagotavljanje zacetne pomoči in podpore, kjerkoli je to mogoče
- izgrajevanje baze znanj in izkušenj

Za izvedbo strateške presoje vplivov na okolje je dobro, če pri tem upoštevamo naslednje vsebine:

- zaceti s presojanjem, kolikor je le možno in praktično v zgodnji fazi priprave politike, programa ali nacrta
- smoter SPVO je v tem, da omogoči »seznanjeno« odločitev in ne poročila v »proizvodnji«
- zagotoviti pravo in pravočasno informacijo za odločanje
- osredotociti se na primerjavo med glavnimi alternativami
- uporabiti primerna analitična orodja
- uporabiti postopke in metode, konsistentne z nalogo
- pomembni so okoljske koristi in izogibanje škodljivim posledicam za okolje
- preveriti in dokumentirati rezultate presojanja

Na podlagi identificiranih pogojev, dejavnikov in izkušenj lahko določimo naslednja načela strateškega presojanja vplivov na okolje:

Nacelo

Opis

❖	smotrnost	Postopek SPVO mora biti primeren kontekstu in lastnostim priprave politike, programa ali nacrta
❖	ciljna usmerjenost	Postopek SPVO mora upoštevati cilje okoljske politike in prioritete
❖	trajnostnost	Postopek SPVO mora identificirati, kako in v kolikšni meri predlagani cilji ali ukrepi vodijo k trajnostnemu razvoju
❖	celovitost	Postopek SPVO mora obsegati vse nivoje in tipe odlocanja, ki bi lahko imeli ucinke na okolje ali zdravje
❖	odlocilnost	Postopek SPVO se mora osredotociti na vsebine in informacije, pomembne za odlocanje
❖	integralnost	Postopek SPVO mora vkljuciti upoštevanje socialnih, zdravstvenih in drugih ucinkov, kolikor je primerno in potrebno
❖	transparentnost	Postopek SPVO mora biti jasen in razlocen
❖	participativnost	Postopek SPVO mora zagotoviti primeren nivo obveščanja, udeležbe in sodelovanja javnosti
❖	odgovornost	Postopek SPVO mora biti izpeljan pošteno, nepristransko in profesionalno, z upoštevanjem mednarodno sprejetih standardov ter zagotoviti neodvisen nadzor in pregled
❖	stroškovna ucinkovitost	Postopek SPVO mora izpolniti svoj cilj v mejah razpoložljivih »policy«, informacijskih, casovnih, financnih in cloveških omejitvah

Uporabljeno gradivo

- Prezentacija 7, 8, 9, 10

4.6. Institucionalna podlaga za postopek SPVO

Namen

- Predstaviti pravne podlage za izvajanje strateške presoje vplivov na okolje
- Predstaviti vsebino osnutka novega Zakona o varstvu okolja
- Opozoriti na vsebine Aarhuške konvencije in smernice EU

Vsebina

Za razvoj praks sodelovanja javnosti pri SPVO so v tujini sprejeti dobri zakonski temelji. Nekateri med njimi zavezujejo tudi Republiko Slovenijo.

- **Direktiva o strateški presoji vplivov na okolje**

Direktiva o SPVO (Direktiva 2001/42/EC o presoji vplivov določenih planov in programov na okolje) je bila sprejeta pred dvema letoma. Od držav članic EU med drugim zahteva, da ustrezno uredijo sodelovanje javnosti v teh postopkih. Osnutek plana/programa in pripravljeno »okoljsko poročilo [environmental report]« je na voljo javnosti potrebno dati še pred formalnim procesom. Javnosti je potrebno dati zgodnje in dejanske možnosti za izražanje mnenj v primernem časovnem okviru. Države članice določijo podrobnejši

nacrt o informiranju in sodelovanju javnosti ter seznam planov/programov, za katere je SPVO obvezna oz. postopek, po katerem se obveznost določa za vsak plan/program posebej.

▪ ***Protokol o strateški presoji vplivov na okolje***

Protokol, ki ga je Slovenija podpisala maja 2003 v Kijevu, določa možnosti za sodelovanje javnosti še natančneje kot direktiva o SPVO. »Javnost« definira kot eno ali več fizicnih ali pravnih oseb in njihova združenja, organizacije ali skupine. V osmem členu določa, da je pri SPVO potrebno zagotoviti zgodnje, pravočasne in dejanske možnosti za udeležbo javnosti. Zato je potrebno zagotoviti pravočasno dostopnost osnutkov nacrtov ali programov ter poročila o stanju okolja. Javnosti mora biti dana priložnost izraziti svoje mnenje o osnutkih nacrtov ali programov v razumnem časovnem roku. Prav tako je potrebno določiti podrobne oblike obveščanja javnosti in posvetovanja z njo in da so ti javno dostopni. Javnosti je zato potrebno posredovati informacije o predlaganem nacrtu, njegovem značaju, organu, odgovornemu za sprejetje, predviden osnutek ter podatke o:

- zacetku postopka,
- priložnostih za udeležbo javnosti,
- casu in kraju predvidene udeležbe javnosti,
- organu, pri katerem je mogoče dobiti ustrezne podatke in kjer so ti podatki deponirani zaradi preucitve s strani javnosti,
- organu, ki se mu lahko predložijo pripombe ali vprašanja ter casovni raspored glede posredovanja pripomb ali vprašanj,
- razpoložljivih okoljskih in zdravstvenih podatkih, pomembnih za predlagani nacrt ali program.

▪ ***Aarhuška konvencija***

Slovenija je podpisnica Konvencije o dostopu do informacij, udeležbi javnosti pri odlocanju in dostopu do pravnega varstva v okoljskih zadevah. V 6. in 7. členu so podrobno določene tudi možnosti za sodelovanje javnosti pri nacrtih, programih in politikah v zvezi z okoljem. Relevantna določila so predvsem naslednja:

- Ko pogodbenica javnosti zagotovi potrebne informacije, sprejme ustrezne praktične in/ali druge ukrepe, da zagotovi pregledno in pravico udeležbo javnosti pri pripravi nacrtov in programov v zvezi z okoljem.
- Zagotoviti je treba ustrezno časovno obdobje za posamezne faze pri udeležbi javnosti, da je na voljo dovolj časa za obveščanje javnosti in da se javnost lahko pripravi in učinkovito sodeluje pri okoljskem odlocanju.
- Pogodbenica zagotovi udeležbo javnosti že na zacetku odlocanja, ko so še vse možnosti odprte in lahko javnost učinkovito sodeluje.
- Pogodbenica zagotovi, da se pri odločitvah ustrezno upošteva in zavzame stališče do izida udeležbe javnosti.
- Ustrezen organ javne oblasti ob upoštevanju ciljev te konvencije opredeli javnost, ki lahko sodeluje. Pogodbenica si primerno prizadeva zagotoviti možnosti za udeležbo javnosti pri pripravi politik, ki se nanašajo na okolje.

▪ ***Direktiva o sodelovanju javnosti pri oblikovanju določenih planov in programov, ki se ticejo okolja (2003/35/EC), ki dopolnjuje Direktivi 85/337/EEC in 96/61/EC z vidiki sodelovanja javnosti in dostopa do pravnega varstva.***

Direktiva sledi določilom Aarhuške konvencije in opredeljuje »zainteresirano javnost« kot prizadeto, potencialno prizadeto ali zainteresirano za sodelovanje v procesu odločanja. Direktiva tudi določa, da je javnost potrebno obvestiti v zgodnji fazi odločanja, da imajo posamezniki in organizacije v procesu odločanja možnost seznaniti se in opredeliti glede vplivov na okolje. Direktiva prav tako določa, da se je potrebno opredeliti do rezultatov sodelovanja javnosti in jo obvestiti o sprejetih odločitvah.

▪ **Slovenska zakonodaja**

Strateška presoja vplivov na okolje je opredeljena v slovenski zakonodaji kot celovita presoja vplivov na okolje. Zakon o varstvu okolja v 54. členu opredeljuje celovito presojo kot podlago, na kateri Ministrstvo za okolje izda svoje soglasje. Soglasje je potrebno pridobiti pred sprejemom državnih in občinskih prostorskih planskih aktov ter sektorskih nacrtov gospodarjenja z zakonsko določenimi naravnimi dobrinami. Zakon predvideva, da se podrobnejša vsebina in metodologija za izdelavo študije za celovito presojo vplivov na okolje, kamor sodi tudi nacrt sodelovanja javnosti, opredeli s podzakonskim aktom.

Trenutno so v pripravi predlogi sprememb in dopolnitev Zakona o varstvu okolja, ki se bodo nanašali tudi na strateške presoje vplivov na okolje. Po napovedih pripravljavcev bosta pri pripravi predlogov amandmajev upoštevani Direktiva o SPVO in Aarhuška konvencija. Predlog podzakonskega akta, ki bo podrobneje določal metodologijo, pa bo predvidoma pripravljen do konca leta 2004.

Uporabljeno gradivo

- Prezentacija 11, 11a, 12 in 13a, 13b, 13c
- Strokovna priporočila

4.7. Postopek SPVO

Namen

- Predstaviti celoten okvirni postopek strateške presoje vplivov na okolje
- Predstaviti posamezne faze postopka strateške presoje vplivov na okolje
- Prikazati povezavo med sodelovanjem javnosti in postopkom strateške presoje vplivov na okolje

Vsebina

V tem delu se udeležencem predstavijo osnovne faze postopka SPVO in vključevanje javnosti, kot so definirane v *Strokovnih priporočilih za sodelovanje javnosti pri strateških presojah vplivov na okolje*.

Faze SPVO:		Vključevanje javnosti:
1.	Ugotavljanje potrebnosti SPVO (screening) Imenovanje recenzijske skupine, ki izdela projektno nalogo za SPVO in kasnejšo recenzijo	Obvestilo javnosti o izdelavi plana/programa in (ne)potrebnosti izdelave SPVO, sodelovanje javnosti v nejasnih primerih. Obvestilo in vključitev zainteresirane javnosti v pripravo projektne naloge za SPVO, predstavnik javnosti član recenzijske skupine.
2.	Določitev obsega in poudarkov SPVO (scoping) Določitev meril in orodij za ocenjevanje plana/programa	Javna obravnava obsega in poudarkov SPVO. Javna razprava o merilih in orodjih za ocenjevanje plana/programa.

Faze SPVO:		Vkljucevanje javnosti:
3.	<p>Presojanje ciljev plana/programa</p> <p>Presoja upoštevanosti okoljskih ciljev v strateških in specifičnih ciljih plana/programa</p> <p>Ocena skladnosti, kompletnosti in prilagodljivosti</p>	<p>Javna obravnava ciljev.</p> <p>Informacija za javnost o oceni recenzijske skupine.</p>
4.	<p>Presojanje in predlogi novih alternativ</p> <p>Presoja postopka izbora alternativ</p>	Javna obravnava alternativ.
5.	Priprava programa monitoringa, merjenje in nadzor vplivov na okolje in zdravje	Dostopnost delovnih gradiv, podajanje predlogov.
6.	<p>Ocena skladnosti, celovitosti in prilagodljivosti plana/programa</p> <p>Izdelava recenzije »porocila za SPVO«, predstavitev SPVO</p> <p>Predložitev SPVO pristojnemu organu</p> <p>Sprejem plana/programa</p>	<p>Predstavniki javnosti v recenzijski skupini.</p> <p>Javna razgrnitev končnega »porocila za SPVO« in recenzije.</p>
7.	Monitoring izvajanja plana/programa	<p>Dostopnost delovnih gradiv, podajanje mnenj javnosti; javne razprave v primerih večjih odstopanj.</p> <p>V spornih primerih aktiviranje sveta (»modrih«) ali neodvisne arbitraže.</p>

Uporabljeno gradivo

- Prezentacija 14
- Strokovna priporočila
- Tabla

4.8. Ugotavljanje potrebnosti SPVO (Screening)

Namen

- Pojasniti vsebino ugotavljanja potrebnosti strateške presoje vplivov na okolje za posamezni program, nacrt ali plan.
- Prikazati možne pristope k ugotavljanju potrebnosti strateške presoje vplivov na okolje.
- Predstaviti pristop k temu vprašanju v Sloveniji.

Vsebina

V tem, praktično prvem in najbolj osnovnem koraku SPVO, je treba ugotoviti, ali je SPVO za konkreten plan/program potrebna. Direktiva 2001/42/EC v 2. točki 3. člena določa, da se presoja pripravi za

plane/programme v kmetijstvu, gozdarstvu, ribištvu, energetiki, industriji, prometu itd, ter povezano s projekti, za katere bo izdelana presoja vplivov na okolje. V zvezi s slednjim in drugimi programi, ki niso eksplicitno imenovani, 4. točka istega člena določa, da se glede postopka SPVO odloča na podlagi tega, ali bodo obravnavane dejavnosti pomembno vplivale na okolje.

Rezultat predhodnega reševanja – ugotavljanja potrebnosti izdelave SPVO za določen plan/program – je odločitev o pripravi SPVO. Ugotavljanje potrebnosti se lahko izvede formalno, na primer na podlagi seznama planov/programov oziroma dejavnosti, za katere je treba izdelovati SPVO. Ugotavljanje je možno tudi brez takšnega seznama, to je na podlagi obravnavanja posameznih primerov, ali v kombiniranem postopku (glej tudi 5. točko 3. člena Direktive 2001/42/EC).

Kadar gre za dilemo, se ta lahko razčisti v predhodnem screeningu z organom odločanja (MOPE) in drugimi zainteresiranimi (glej 6. točko 3. člena in 3. točko 6. člena Direktive 2001/42/EC). Seveda lahko nosilec programa ali plana sproži SPVO na lastno željo, ne glede na to, ali je ta formalno obvezna ali ne. Ugotavljanje potrebnosti SPVO za določen plan/program se konča s sklepom o izdelavi SPVO.

Povezanost odločitve o izdelavi SPVO z obsegom/intenziteto pričakovanih vplivov je sicer ustrezna, ni pa nedvoumni meril o tem, kdaj so ali kdaj bodo vplivi pomembni oziroma veliki. Zaradi tega lahko pričakujemo določene nejasnosti in celo nasprotovanja posameznim odločitvam, povezanim z izdelavo SPVO za konkreten plan/program. Tako je potrebno za vsak nejasen primer opraviti vsaj preliminarno, grobo presojo obsega in intenzitete vplivov, da se sprejme utemeljena odločitev o (ne)potrebnosti izdelave podrobnejše SPVO. To pa je v bistvu že presojanje. Najbrž bodo šele praktični primeri dali podlago za operativno odločanje, do takrat pa morajo vsi udeleženi pokazati ustrezno mero prilagodljivosti in tolerance: nosilci plana/programa, odločevalci in javnost.

Sodelovanje javnosti: Javnost lahko pripravljavcem plana/programa posreduje pobudo za izdelavo SPVO. Prav tako je smiselno, da sodeluje v tako imenovanih »nejasnih« primerih, ko se odloča o izvedbi SPVO. Takrat je predvsem koristna eksplicitna vizija posameznih zainteresiranih in potencialno prizadetih skupin o tem, katere posledice izvedbe plana/programa jih skrbijo, zakaj, in kaj bi bilo mogoče/nujno storiti, da bi se tem posledicam izognili.

Odločitev o (ne)potrebnosti izdelave SPVO je potrebno posredovati splošni javnosti in konkretnim pobudnikom, skupaj s preliminarno informacijo o izdelavi SPVO, takoj po sprejetju odločitve. Potrebno je objaviti tudi projektno nalogo za SPVO, osnovne karakteristike plana/programa z jasno informacijo o tistih vidikih plana/programa, na katere je moc vplivati.

Uporabljeno gradivo

- Prezentacija 15
- Tabla

4.9. Dolocanje obsega SPVO (Scoping)

Namen

- Predstavitev osnovnih vsebin določanja obsega postopka strateške presoje vplivov na okolje in poročila za SPVO.
- Prikazati pomembnost določanja obsega za nadaljevanje postopka strateške presoje vplivov na okolje.
- Podati možne vsebine, ki morajo biti obdelane v poročilu za SPVO.

Vsebina

Določanje obsega SPVO pomeni vnaprejšnjo opredelitev bistvenih vsebin presojanja, ki bodo vplivale na odločitve o planu/programu in bodo zato podrobneje ocenjene.

Določitev obsega in poudarkov SPVO je pravzaprav določitev in potrditev projektne naloge za SPVO v najširšem krogu zainteresirane (strokovne in laicne) javnosti. Razprava naj bi prispevala k obveščanju javnosti o tem, kaj bo zajela SPVO. Pricakuje se, da bo mogoče po potrditvi projektne naloge za SPVO z večjo verjetnostjo opraviti osredotoceno razpravo v sklepnih fazah SPVO o tem, ali so bili v okviru presoje obravnavani vsi pomembni vplivi. V tem primeru se razprava ne bi vracala na začetek postopka, tj. ugotavljanje, ali je SPVO vsebinsko celovita in ustrezna, marvec z ugotavljanjem, ali so obravnavane teme kakovostno obdelane in ugotovitve utemeljene. Na ta način se pričakuje, da bi bilo mogoče doseči soglasje o sprejemljivosti SPVO.

Samo ugotavljanje obsega SPVO se mora izražati v soglasju o projektni nalogi za izdelavo SPVO na ravni predstavnikov interesnih skupin in pridobiti potrditev v najširšem krogu zainteresirane javnosti.

Soglasje o projektni nalogi je pomembno za učinkovito nadaljnje delo na SPVO. Zanj bi si morali prizadevati tako nosilec plana/programa kot odločevalski organ in javnost. Jasna projektna naloga je koristna tudi za izdelovalca oziroma opisovalca okoljskih in zdravstvenih vidikov plana/programa. Potrditev projektne naloge v najširšem krogu zainteresiranih je izraz odprtosti in demokratičnosti postopka. S tem se povečujejo možnosti za uspeh SPVO in preprečitev postopkovno pogojenih blokad.

Sodelovanje javnosti: Če so bili v dosedanji postopek vključeni s strani pripravljavca plana/programa izbrani predstavniki interesnih skupin, je v določanje obsega in poudarkov SPVO potrebno vključiti javnost. Javnost je potrebno obvestiti in povabiti k posredovanju pripomb in mnenj na obseg in vsebino SPVO. Za to jim morajo biti na razpolago najmanj izhodišča za pripravo plana/programa.

Smiselno je, da se v tej fazi k sodelovanju povabi javnost, katere zainteresirani predstavniki lahko s svojim strokovnim znanjem kar največ prispevajo k oblikovanju SPVO, so pripravljene sodelovati tudi v naslednjih fazah priprave SPVO in so ob zagotavljanju dobrih pogojev za sodelovanje pripravljene prevzeti del odgovornosti za izdelavo SPVO.

Podobno kot pri postopku ugotavljanja potrebnosti SPVO je v tej fazi koristna eksplicitna vizija sodelujočih o tem, katere posledice izvedbe plana/programa jih skrbijo, zakaj, ter kakšne analize je treba opraviti, da bo pozneje mogoče utemeljeno presojati sprejemljivost posledic, ali o tem, da je treba določen del plan/program spremeniti, kakšen nadzor izvajati, ko bo prišlo do izvedbe itd.

Faza scopinga je ključna za določanje obsega in vsebine dela na SPVO. Zato je v tej fazi smiselno organizirati prvo široko javno razpravo, tako da javnost lahko predstavi argumente za svoja stališča in predloge v začetni fazi procesa. Najbolje je, da razpravo vodi moderator, ki ni član strokovne skupine, ki pripravlja »poročilo za SPVO«, niti ni v vlogi predstavnika katere druge interesne skupine. Sodelujočim je potrebno predstaviti namen, cilje, metodo dela in pričakovane rezultate javne razprave.

Udeležencem javne razprave je potrebno predstaviti tudi nadaljnji potek priprave SPVO in jih povabiti k sodelovanju. Odločijo se lahko za različne oblike sodelovanja: podajo svoje ocene in priporočila, sodelujejo na drugi javni obravnavi v fazi izbora alternativ ali se priključijo delu strokovne skupine. Glede na omejenost števila predstavnikov javnosti v strokovni skupini, udeleženci javne razprave izberejo predstavnike, ki bodo skrbeli za tesnejše sodelovanje s strokovno skupino v naslednjih fazah.

Rezultate določanja obsega strateške presoje vplivov na okolje je potrebno objaviti na spletni strani. Oblikovani morajo biti tako, da je iz njih je mogoče razbrati, kako so bile upoštevani predlogi javnosti.

Uporabljeno gradivo

- Prezentacija 16

- Tabla

4.10. Presojanje ciljev programa

Namen

- Povezati izhodiščne strateške cilje programa, nacрта ali plana s presojanjem njihovih vplivov na okolje
- Raziskati povezave med strateškimi in operativnimi cilji programa, nacрта ali plana
- Predstaviti povezanost presojanja ciljev s tematiko predlaganega nabora alternativ ukrepov

Vsebina

Namen tega koraka je integrirati delo pri pripravi plana/programa in SPVO v cim bolj zacetni fazi. Skladnost je potrebno analizirati najprej na ravni strateških, potem pa še specifičnih ciljev plana/programa. Javnost ima pravico in tudi dolžnost (ce želi aktivno spremljati in vplivati na plana/programa), sodelovati pri presojah upoštevanja ciljev v okviru plana/programa ter pri njegovih okoljskih in zdravstvenih vidikih (pri izdelavi »porocila za SPVO«). Prav tako predstavniki javnosti lahko predlagajo nove cilje, ki dotlej v planu/programu niso bili upoštevani.

Rezultat analize upoštevanja okoljskih ciljev v okviru plana/programa, opravljene v tej fazi postopka strateške presoje vplivov na okolje, je sestavina SPVO.

Strokovna institucija, ki je skladno s potrjeno projektno nalogo za SPVO prevzela izdelavo »porocila za SPVO«, predstavi, kako so v okviru plana/programa upoštevani strateški in specifični okoljski ter zdravstveni cilji plana/programa.

Sodelovanje javnosti: Širša zainteresirana javnost na tej stopnji neodvisno presoja upoštevanje okoljskih ciljev v okviru plana/programa. Da bi se priprava plana/programa lahko nadaljevala, mora javnost potrditi ustreznost ciljev z vidika varstva okolja.

Pripravljalci morajo delovno gradivo pripraviti tako, da je javno dostopno, in določiti rok za zbiranje komentarjev. V primeru argumentirane neustreznosti morajo nosilci plana/programa in strokovna institucija, ki obravnava okoljske in zdravstvene vidike (ki pripravlja »porocilo za SPVO«), cilje ustrezno spremeniti oz. prilagoditi.

Ce se ne doseže soglasje, lahko javnost svoja stališča posreduje tudi recenzijski skupini in organu, odgovornemu za sprejem/potrditev plana/programa in SPVO.

Uporabljeno gradivo

- Prezentacija 17
- Strokovna priporočila
- Tabla

4.11. Presojanje alternativ

Namen

- Razlaga koncepta »alternativnih ukrepov«
- Prikazati povezavo med cilji in ukrepi predlaganega programa/plana
- Predstaviti širino možnih alternativ za doseganje različnih ciljev

Vsebina

Različice so nujne za utemeljeno presojanje. Gre tako za različice plana/programa kot alternativne podprograme, projekte, ukrepe itd. Presoje v okviru SPVO naj bi potekale o tem, koliko različne alternative upoštevajo okoljske in zdravstvene cilje, kakšno škodo lahko povzroci vsaka alternativa (tudi sekundarni vplivi). Presoja alternativ je pravzaprav edini način, ko za konkreten plan/program ni mogoče ugotoviti ali oceniti absolutnih sprememb in posledic v okolju.

Namen oblikovanja in predlaganja novih alternativ je preveriti, ali vendar ne obstaja kaka alternativa, ki je boljša od prejšnje. To je še posebej pomembno v situacijah, ko alternative sploh niso bile obravnavane.

Rezultat te faze postopka strateške presoje vplivov na okolje je sistematičen prikaz obravnavanih alternativ v okviru plana/programa in njihov prikaz z vidika okoljskih in zdravstvenih učinkov plana/programa. Primerjava alternativ je prispevek k prepričanju, da plan/program predlaga najboljše rešitve, ki so v danih okoliščinah mogoče.

»Porocilo za SPVO« bi moralo s posebnim poudarkom obdelati različice doseganja osnovnih ciljev plana/programa, okoljskih in zdravstvenih ciljev ter utemeljiti izbrane oziroma predlagane rešitve. Pri tem ne smemo izpustiti opisa mehanizma izbora med alternativami (postopka odločanja). Ta bi moral biti pregleden in razumljiv najširši javnosti. Racunati je treba, da je presoja alternativ zahteven in dolgotrajen postopek, zato se mu morata prilagoditi nosilec plana/programa ter izdelovalec »porocila za SPVO«.

Pregled teh vsebin v »porocilu za SPVO« je ena najpomembnejših nalog recenzijske skupine. Če bi bile obravnave različice v tem poročilu skromne, bi morala recenzijska skupina podati predloge in priporočila za dopolnitve.

Sodelovanje javnosti: Faza presojanja in predlaganja novih alternativ je ključna z vidika sodelovanja javnosti. V tej fazi je primerno organizirati široko javno razpravo, na kateri je potrebno prikazati, katere alternative so bile obravnavane in kakšni so rezultati primerjalnih analiz. Kot pri scopingu je tudi na tej obravnavi pomembno, da jo vodi moderator, ki ni v vlogi predstavnika katere izmed udeleženi interesnih skupin.

Pripravljalci SPVO morajo biti pripravljeni, da bodo osnutek dopolnili in popravili glede na relevantne pripombe z javne obravnave. Če sodelujoca javnost dobi občutek, da nima možnosti vpliva, ker so vse usmeritve že sprejete in potrjene, se lahko zgodi, da v katerikoli fazi od sodelovanja odstopi. Cilj javne razprave je v ugotavljanju, ali ni bila pri obravnavi izpuščena katera od izvedljivih možnosti, ki bi bila ravno tako (ali morda celo bolj) učinkovita kot predlagana, hkrati pa bi povzročila manjše posledice v okolju (Taylorjevo nacelo).

Javnost lahko v javni razpravi z ustreznimi vprašanji o tem, ali so bile obravnavane različne možnosti doseganja ciljev plana/programa, varstva okolja, izboljšanja stanja v okolju idr., prispeva k temeljitosti obravnav. Poleg tega javnost v tej stopnji lahko predlaga tudi konkretne alternativne ukrepe in druge rešitve. Ne more pa se v tej fazi odpreti razprava o smiselnosti plana/programa nasploh.

Uporabljeno gradivo

- Presentacija 18
- Strokovna priporočila
- Tabla

4.12. Priprava programa monitoringa

Namen

- Predstaviti pomembnost predhodne opredelitve programa monitoringa izvajanja programa, plana ali nacрта
- Poudariti pomen kazalcev (indikatorjev) o učinkovitosti izvajanja programa, plana ali nacрта
- Prikazati zavezanost izvajalcev programa, plana ali nacрта za spremljanje učinkov in vplivov izvajanja na okolje

Vsebina

Namen nadzora vplivov na okolje in zdravje je na eni strani prizadevanje za doseganje ciljev plana/programa, na drugi pa preverjanje in opozarjanje, katere in kolikšne dejanske posledice v okolju izvedba prinaša. Na podlagi tega naj bi se odlocalo o morebitni uvedbi dodatnih varstvenih ukrepov ali celo o opustitvi določenih delov plana/programa. Program monitoringa naj bi pregledno obdelal te vsebine.

Program monitoringa predvideva periodična poročila o izvajanju plana/programa in posledicah izvajanja v okolju ter na zdravje prebivalstva.

V tej stopnji gre za prilagoditev nadzora pričakovanim vplivom, za kar je treba najprej izbrati ustrezne kazalce, nato pa vzpostaviti njihovo merjenje/ocenjevanje. Pomembno je upoštevati, da s kazalci, ki jih doslej družba ni uporabljala za spremljanje stanja v okolju, ni mogoče izvajati primerjav s stanjem v preteklosti, to je pred izvedbo konkretnega plana/programa. V takšnih primerih je treba računati z monitoringom »na zalogo«. Pomembna značilnost te stopnje je, da se pričakuje, da bosta tako plan/program kot SPVO potrjena oziroma, da se bo plan/program izvajal tako, kot navajajo dokumenti.

Sodelovanje javnosti: Za ugotovitev »zacetnega stanja« je potrebno v določenih primerih izvesti okoljski pregled (environmental audit). Pobudo za to lahko sproži zainteresirana javnost, vsebina pregleda pa se doloci po dogovoru med nosilcem plana/programa, pripravljavcem »poročila za SPVO«, recenzijsko skupino, odločevalskim organom in predstavniki javnosti.

Predstavniki javnosti, ki so se odlocili za tesnejše sodelovanje, sodelujejo pri delu strokovne skupine: pregledujejo delovna gradiva, sodelujejo s pripravljavci SPVO in pripravljajo svoje pisne prispevke.

Uporabljeno gradivo

- Prezentacija 19
- Strokovna priporočila
- Tabla

4.13. Ocena celovitosti poročila za SPVO

Namen

- Prikazati dodaten mehanizem ocenjevanja celovitosti poročila za SPVO
- Predstaviti razmerje med postopkom in oceno celovitosti poročila za SPVO

Vsebina

Ko je »poročilo za SPVO« praktično že končano, ko so že obdelane vse prej obravnavane teme in dosežena skladnost med planom/programom in »poročilom za SPVO«, recenzijska skupina pristopi k oceni »poročila za SPVO« in hkrati z njim presoja tudi interno skladnost ter prilagodljivost plana/programa. Pozitivna ocena te skladnosti je pogoj za nadaljnje presojanje.

Recenzijska skupina izdela recenzijo »poročila za SPVO« in v njem sistematično prikaže ter poveže ugotovitve glede obravnavanega plana/programa.

Glede na to, da potekata izdelava »porocila za SPVO« in njegova recenzija bolj ali manj vzporedno in interaktivno, je pričakovati, da je sklepno poročilo recenzijske skupine predvsem pregled opravljenega dela z ugotovitvijo, da je končna različica »porocila za SPVO« ustrezna. Izjemoma so možni tudi drugačni zaključki, za kar pa bo treba nadaljnji postopek SPVO še doreči. Ugotovitve recenzije lahko plan/program v skrajnem primeru vrnejo v revidiranje.

Sodelovanje javnosti: Vloga predstavnikov javnosti v recenzijski skupini je predvsem v pregledu dosedanjega postopka vključevanja javnosti in obravnave posredovanih predlogov. »Poročilo za SPVO« mora namreč vsebovati tudi transparenten prikaz poteka vključevanja javnosti, poti komunikacije, opis zavzetih stališč do pobud javnosti, oceno in poročilo o učinkih sodelovanja javnosti ter seznam vseh sodelujočih. Večje kot je število sodelujočih in s tem zastopanost različnih interesnih skupin, večja je legitimnost postopka sodelovanja javnosti in končnega »porocila za SPVO«.

Javna dostopnost recenzije »porocila za SPVO« prispeva k večji preglednosti in transparentnosti postopka.

Smiselno bi bilo oblikovati format zaključnega poročila recenzijske skupine. Predloge za oblikovanje tega poročila lahko da tudi javnost.

Vsebine, ki bi vsekakor morale biti zajete, so stališča recenzentov glede opisov negotovosti v okviru »porocila za SPVO« in pri presojanju/napovedovanju sprememb ter vplivov, težave pri pridobivanju in obdelavi podatkov, stališča o obravnavanih alternativah in vrednotenju posledic v okolju, nadzoru, kazalcih.

Uporabljeno gradivo

- Prezentacija 20
- Strokovna priporočila
- Tabla

4.14. Monitoring izvajanja programa

Namen

- Prikazati povezavo med spremljanjem in poročanjem o izvajanju programa, nacrta ali plana s sodelovanjem javnosti
- Poudariti obveznost poročanja o okoljskih vplivih izvajanja
- Predstaviti možnosti za sodelovanje javnosti in posredovanje zahtev javnosti za revizijo programa, nacrta ali plana

Vsebina

Pristojni organ je dolžan izvajati tudi monitoring okoljskih učinkov sprejetega plana/programa. Pri identifikaciji neželenih in nepredvidenih posledic ter predlogih za njihovo omilitev ima svojo vlogo tudi prizadeta in zainteresirana javnost.

Kot rezultat te faze postopka strateške presoje vplivov na okolje so periodična poročila o ugotovitvah nadzora in uvedbi morebitnih dodatnih ukrepov varstva.

Sodelovanje javnosti: Poročila o izvajanju morajo biti javno dostopna skupaj z mnenji predstavnikov javnosti. Ko se po mnenju javnosti plan/program ne izvaja v skladu s programom monitoringa oz. ima večje nepredvidene vplive na okolje, je potrebno organizirati javno razpravo o pripravi ukrepov, ki bodo zmanjšali negativne vplive na okolje.

Uporabljeno gradivo

- Presentacija 21
- Strokovna priporocila

4.15. Sklepni del

Namen

- Povzeti predstavljene vsebine v modulu

Vsebina

Za sklepni del se na kratko povzame vsebino predhodnih tem v modulu. Udeležencem se ponudi dodatna možnost za postavljanje vprašanj.

Uporabljeno gradivo

- Presentacija 22
- Tabla

5. Viri

- Arrow, K. J. (1993): Družbena izbira in vrednote posameznikov, Prevodi, ŠOU, Ljubljana
- Dusik, Jiri (ur.) (2001): International Workshop on Public Participation and Health Aspects in Strategic Environmental Assessment, Regional Environmental Center for Central and Eastern Europe, Szentendre
- J. Elster (2000): Kislo grozdje, Študije o subverziji racionalnosti, Krtina, Ljubljana
- David Held (1989): Modeli demokracije, KRT, Ljubljana
- (2001) Direktiva o SPVO (Directive 2001/42/EC on the assessment of the effects of certain plans and programmes on the environment)
 - (2003) Implementation of Directive 2001/42/EC on the assessment of the effects of certain plans and programmes on the environment, European Commission, 23. september 2003, <http://europe.eu.int/comm/environment/>
 - (2003) Draft Elements for a Protocol on Strategic Environmental Assessment, Economic and Social Council, United Nations
- Kontic, Branko in Milena Marega (ur.) (2000): Trajnostno regionalno razvojno nacrtovanje, Metodološka priporočila za izdelavo SPVO razvojnih programov, planov politik, Regionalni center za okolje za Vzhodno in Srednjo Evropo, Ljubljana
- Marega Milena in Kos Drago (ur.) (2002): Aarhuška konvencija v Sloveniji, Strokovna priporočila za implementacijo Konvencije o dostopu do informacij, udeležbi javnosti pri odlocanju in dostopu do pravnega varstva v okoljskih zadevah, Regionalni center za okolje za Vzhodno in Srednjo Evropo, Ljubljana
- John Rawls (1996), Political Liberalism, Columbia University Press, New York
- (2001) Public participation in Making Local Environmental Decisions, The Aarhus Convention Newcastle Workshop, Good Practice Handbook, UN ECE
 - Sodelovanje javnosti pri sprejemanju odlocitev in pri pripravi strategij, programov in projektov, Posvet 28. 3. 2002, Mnenja in predlogi udeležencev razprave za razvoj dobre prakse
 - (2000) Strateške presoje vplivov regionalnih razvojnih programov na okolje in programi Strukturnih skladov Evropske unije/Evropska komisija, Generalni direktorat za okolje, Regionalni center za okolje za Vzhodno in Srednjo Evropo, Ljubljana
- Therivel, Riki in Rosario Partidario, Maria (1996): The Practice of Strategic Environmental Assessment, Earthscan Publications, London
- Therivel, Riki in dr. (1995): Strategic Environmental Assessment, Earthscan, London,
- Tvevad, Anders in dr. (2002): Handbook on Public Participation in Environmental Impact Assessment Procedures in Poland
- (1993) Zakon o varstvu okolja, <http://www.sigov.si/mop/>
 - (2003) Osnutek zakona o varstvu okolja, <http://www.sigov.si/mop/>
- Sadler, Barry in Verheem, R. (1996): Strategic Environmental Assessment: Status, Challenges and Future Directions, Ministry of Housing, Spatial Planning and Environment, The Hague

6. Gradivo za moderatorje

Moderator mora biti na začetku izobraževalnega procesa opremljen s:

- Kopijo smernice EU;
- Kopijo 6. in 7. člena *Aarhuške konvencije*;
- Izvlekom iz *Zakona o varstvu okolja* (pred sprejemom v Državnem zboru vsaj izvlecek iz osnutka ali predloga zakona o varstvu okolja);
- Kopijo osnutka *Strokovnih priporočil za sodelovanje javnosti pri strateških presojah vplivov na okolje*;
- Kopijo izročkov (handouts), uporabljenih v modulu;
- Primerek gradiv, navedenih v virih.

Poleg tega mora imeti na voljo:

- Tablo
- Vnaprej pripravljene tabelne liste
- Grafoskop ali videotop
- Serijo 21 prezentacij
- Barvne flomastre
- A6 listice ali post-it listke

7. Gradivo za udeležence izobraževanja

Na začetku izobraževalnega modula mora biti vsak udeleženec preskrbljen s tem gradivom:

- ? Kopija smernice EU;
- ? Kopija 6. in 7. člena *Aarhuške konvencije*;
- ? Izvlecek iz *Zakona o varstvu okolja* (pred sprejemom v Državnem zboru vsaj izvlecek iz osnutka ali predloga zakona o varstvu okolja);
- ? Kopija osnutka *Strokovnih priporočil za sodelovanje javnosti pri strateških presojah vplivov na okolje*;
- ? Kopija izrockov (handouts), uporabljenih v modulu;
- ? Kopija vnaprej pripravljenih plakatov;
- ? Spisek pomembnih spletnih strani o strateški presoji vplivov na okolje za nadaljnje iskanje informacij in gradiva.